

МЕДИКО-ПРАВОВЕ ЗНАЧЕННЯ МЕДИЧНОЇ ТАЄМНИЦІ

КИЧМА Оксана Юрїївна - магістр права

УДК 351.77(477)

В статтє раскрыто понятіє и правовую природу медицинскої тайны, ее отделение от других смежных понятий, применяемых в рамках медико-правового регулирования. Рассмотрены подходы к пониманию информации, которая подразумевается под термином «медицинская тайна».

Ключові слова: лікарська таємниця, медична таємниця, медична інформація, конфіденційна медична інформація, гласність медичної науки і практики.

Постановка проблеми

В умовах демократизації українського суспільства особливої гостроти набуває питання забезпечення та захисту прав, свобод та законних інтересів громадян. Однією зі сфер суспільного життя, де вказане питання актуалізується, є медична діяльність. Медицина, у широкому розумінні, не тільки сприяє реалізації прав пацієнтів, вона іноді є джерелом обмеження чи порушення їх прав. У цьому контексті варто розглянути інститут медичної таємниці. Важливо визначити поняття «медична таємниця» для забезпечення ефективного регулювання відносин що виникають у галузі охорони здоров'я.

Визначення інформаційних складових змісту медичної таємниці, дозволить сформулювати систему захисту права на медичну таємницю, оскільки конфіденційність у відносинах надання медичної допомоги забезпечує реалізацію особою свого права на повагу до приватного та сімейного життя і

сприяє встановленню довірчих взаємовідносин між лікарем та пацієнтом.

Окремим аспектам функціонування режиму медичної таємниці, зокрема її змісту, обсягу, засобам охорони, приділялася увага вітчизняних та іноземних дослідників, однак українські реалії породили низку проблем, що потребують наукового висвітлення.

Стан дослідження

Над розробкою теоретико-правових положень регулювання медичної таємниці працювали наступні науковці: І. Я. Сенюти, С. Г. Стеценко, В. І. Акопов, В. Головченко, Л. Гузова, Н.Е. Козлова, С. В. Михайлов, Р. А. Майданик, А. Марущак та інші.

Мета статті

Характеризуючи різні підходи науковців, розкрити поняття та правову природу медичної таємниці, визначити інформацію, що становить її зміст.

Виклад основного матеріалу

Довгий час зберігання лікарської таємниці було лише етичним правилом, а не було юридичним обов'язком і, відповідно, не було встановлено правової відповідальності за її розголошення [1, с. 669]. Медична таємниця визнається одним із основних понять лікарської етики та деонтології. Ця деонтологічна догма закріплена ще у Клятві Гіппократа формулюванням, "щоб при лікуванні – також і без лікування – я не бачив

чи не почув щодо людського життя з того, що не варто коли-небудь розголошувати, я промовчу про те, вважаючи такі речі таємницею” [2, с. 90]. Тоді, коли йдеться про взаємодію медицини та права, практично завжди постає питання медичної таємниці, що підкреслює його актуальність, теоретичне та практичне значення.

Досягнутий рівень медицини висуває нові підвищені вимоги до додержання медичними працівниками своїх професійних обов'язків, беззаперечного слідування лікарському обов'язку. Сьогодні встановлюються якісно нові стосунки між лікарем і пацієнтом. Їх стосунки – поняття двостороннє. Обов'язки лікаря переплітаються з правами хворого. Лікар повинен бути для своїх пацієнтів і довіреною особою, і радником, і охоронцем їх таємниць [3, с.165]. У цьому сенсі доцільно вести мову про медичну таємницю як багатофункціональне явище, яке виконує охоронні, відновлювальні, компенсаційні, гарантійні функції. Що стосується останньої, то вона реалізується у тому, що розголошення медичної таємниці може призвести до моральних страждань і втрат, які, в свою чергу, будуть підставою для відшкодування моральної шкоди особою, дії якої призвели до порушення конфіденційності медичної таємниці.

Протягом століть медики всіх країн додержуються медичної таємниці. Це зумовлено встановленням захисту права на недоторканність особистого життя, захистом соціального статусу пацієнта, його інтересів, необхідністю зберігання довіри у спілкуванні між лікарем та пацієнтом, розширенням кола осіб, у перелік службових обов'язків яких входить обробка інформації, що складає медичну таємницю, правовим відображенням назви хвороби, що дає право на соціальне забезпечення, необхідністю надання морально-етичних та правових гарантій пацієнту відносно зберігання в таємниці відомостей, отриманих у результаті надання медичної допомоги. Розголошення таємниці може призвести до несприятливих наслідків для хворого і перешкодити лікуванню [3 с.167].

Загальна Декларація прав людини від 10 грудня 1948 р. закріплює права людини

на життя, свободу, особисту недоторканність. Аналогічні положення відтворені у ст. 8 Європейської конвенції про захист прав людини і основних свобод, якою гарантується право кожного на таємницю приватного та сімейного життя. Відомості, що складають медичну таємницю, знаходяться й під конституційним захистом, що свідчить про високу значущість для всього суспільства факту зберігання в таємниці інформації, що стосується взаємовідносин з медичною сферою окремої людини та про необхідність розгляду проблем медичної таємниці для юристів та медичних працівників. Конституція України, розвиваючи положення вказаних міжнародно-правових актів, забезпечує охорону прав людини на життя, здоров'я, тілесну недоторканність, честь і гідність, тобто прав, що розглядаються не тільки в суто правовому, а й у медичному аспекті. Крім того, Основний Закон держави гарантує людині додержання таємниці інформації, що носить особистий характер, тобто відомостей щодо життя людини, її здоров'я, які становлять об'єкт медичної таємниці [3, с.166].

У науковій літературі дискусійним залишається питання щодо вживання термінів «лікарська таємниця» та «медична таємниця», їх змістовного наповнення.

В. Акопов під лікарською таємницею розуміє всі відомості, що отримані від хворого чи виявлені при його медичному обстеженні чи лікуванні, що не підлягає розголошенню без згоди хворого [4, с.118]. На думку інших вчених (Л. Бедрін, А. Загрядська, - П. Ширинський), лікарська таємниця – це відомості про хворобу, особисте та інтимне життя хворого, що стають відомими медичним працівникам у процесі виконання ними своїх професійних обов'язків [5, с.24].

У медичній енциклопедії лікарську таємницю розглядають як сукупність відомостей про хворобу (діагноз, методи лікування, прогноз та ін.), а також про сімейне та інтимне життя хворого, що стали відомими медичним та фармацевтичним працівникам у процесі лікування, що не підлягає розголошенню [6, с.423].

У чинному законодавстві застосовується термін «лікарська таємниця», регламенту-

ється, що медичні працівники та інші особи, яким у зв'язку з виконанням професійних або службових обов'язків стало відомо про хворобу, медичне обстеження, огляд та їх результати, інтимну і сімейну сторони життя громадянина, не мають права розголошувати ці відомості, крім передбачених законодавчими актами випадків [7, с.14].

На думку І. Я. Сенюти, доречно вживати термін «медична таємниця» – інформація, отримана у процесі надання медичної допомоги, яка не підлягає розголошенню, крім випадків, передбачених законодавством, про яку медичним працівникам та іншим особам стало відомо у зв'язку з виконанням професійних або службових обов'язків [8, с.200].

Лікарська таємниця є одним із видів медичної таємниці. Медичну таємницю можна розглядати у двох площинах: лікарська таємниця і хворий та лікарська таємниця і треті особи. У першій площині важливе значення має про право пацієнта на медичну інформацію і проблеми його реалізації. Для другої площини важливо, що медичні працівники та інші особи, які, виконуючи професійні чи службові обов'язки, отримали інформацію про стан здоров'я, сімейне та особисте життя, не мають права її розголошувати без згоди особи, крім випадків, передбачених законодавчими актами [8, с. 196].

На думку Пустовит А. лікарську таємницю («інформацію про пацієнта») слід відрізнити від медичної інформації («інформації для пацієнта»). Остання є більш широким поняттям і передбачає відомості про стан здоров'я людини, історію її хвороби, про мету запропонованих досліджень і лікувальних заходів, прогноз можливого розвитку захворювання, які лікар зобов'язаний надати на вимогу пацієнта, членів його сім'ї або законних представників, за винятком випадків, коли така повна інформація може завдати шкоди здоров'ю пацієнта.

Важливо зазначити, що термін «лікарська» не зовсім точно відображає обов'язок збереження у таємниці інформації про хворого. Більш точним може вважатися використання терміна «медична таємниця», оскільки мова йде про всю сферу медицини,

про необхідність не тільки лікарям зберігати в таємниці отримані відомості.

Деякі науковці вважають, що основне призначення інституту медичної таємниці – попередження випадків можливого заподіяння моральної шкоди пацієнту та його близьким. Однак збереження медичної таємниці не може бути абсолютним. В. Версаєв вважав, що якщо збереження медичної таємниці шкодить суспільству або оточуючим хворого, то лікар повинен порушити таємницю. Сучасне вітчизняне та міжнародне законодавство забороняє поширення інформації що порушує права людини та передбачає випадки правомірного розголошення медичної таємниці [9, с.60].

Медичну таємницю необхідно відмежовувати від інформації з іншим правовим режимом, зокрема, не можна змішувати поняття «медична таємниця» і «гласність медичної науки і практики». У медицині застосовуються різні методи діагностики, лікування, нові види лікарських препаратів. Медицина має як успіхи, так і поразки, що повинні одержувати розголос, особливо це стосується медичної статистики. Проте при цьому таємниця пацієнта не порушується, бо такі відомості повідомляються без вказівки відповідних прізвищ осіб, якщо вони не дали на це згоду. Таким чином, гласність медичної діяльності аж ніяк не сприяє розкриттю, розголошенню відомостей, що становлять медичну таємницю[3, с.169].

Медична таємниця являє собою сукупність певної медичної та немедичної інформації, яка не підлягає розголошенню. У таємниці повинні зберігатися відомості щодо факту звернення особи до лікувального закладу за медичною допомогою, стану здоров'я, діагнозу її захворювання, результати обстеження і лікування та інші відомості, включаючи інформацію про сімейне, інтимне життя людини, а також про стан здоров'я родичів, близьких осіб пацієнта. Зважаючи на специфіку відносин, що виникають у сфері охорони здоров'я та розвиток медицини, перелік відомостей, що становлять медичну таємницю, не може бути вичерпним.

Пацієнт має право на таємницю щодо стану свого здоров'я, факту звернення по

медичну допомогу, діагноз, а також щодо відомостей, одержаних при його медичному обстеженні. Вказану медичну інформацію традиційно розглядають як змістовні складові «медичної таємниці». Аналіз норм чинного законодавства дає можливість визначити об'єкт медичної таємниці, який становить така інформація: відомості про стан здоров'я пацієнта; відомості про хворобу; відомості про діагноз; відомості, одержані при медичному обстеженні; відомості про факт звернення по медичну допомогу; відомості про огляд та його результати; відомості про методи лікування; відомості про інтимну й сімейну сторони життя [10, с.78].

Для хворого небажаний розголос діагнозу захворювання, способів лікування, різних видів хірургічного втручання. Інформація про хворобу будь-якого роду – головне і визначальне в змісті медичної таємниці. Однак це зовсім не означає, що лікар має право розголошувати відомості інтимного характеру або відомості щодо сімейного життя пацієнта.

Р. А. Майданик зазначає, що не підлягають розголосу: дані про саму хворобу, функціональні особливості організму, фізичні недоліки, шкідливі звички, особливості психіки, майновий стан, коло знайомств і інтересів, обставини, що передували захворюванню або спровокували його тощо. Окрім зазначених, до об'єктів медичної таємниці також відносять: відомості про результати обстеження особи, що вступає у шлюб; відомості про проведене штучне запліднення або імплантацію ембріона; відомості про особисті дані донора та реципієнта під час трансплантації органів і тканин; відомості про наявність у пацієнта психічного розладу, факту звернення за психіатричною допомогою та лікування в установі, що надає таку допомогу, а також інші відомості про стан психічного здоров'я. [11, с.132].

С. В. Михайлов розглядає медичну таємницю як складову більш широкого поняття «професійна таємниця» та характеризується наступними ознаками: медична професія, у зв'язку з якою медичному працівнику стає відома конфіденційна інформація; конфіденційна інформація добровільно довіряється особі, що виконує професійні

обов'язки у сфері медицини, власником цієї інформації, та як правило, стосується приватного життя останнього [12, с.218].

Найбільш складно вирішується питання про те, чи поширюється медична таємниця на самого хворого, тут поєднуються і юридичні, і морально-деонтологічні аспекти. Дана проблема не виникає, коли життя людини знаходиться в безпеці, але значно складніша справа в тих випадках, коли пацієнт невиліковно хворий і його стан здоров'я погіршується з кожним днем. Сьогодні, з огляду на значний рівень медичної освіченості населення, обставини вимагають, щоб лікар надавав найбільш повну інформацію пацієнту про стан його здоров'я і прогноз захворювання, оскільки у разі її приховування можуть виникнути сумніви у професійній компетентності лікаря. Однак повна інформація щодо діагнозу і лікування може справити негативний вплив на людину. Тому очевидно, що не завжди можна і потрібно повідомляти повну інформацію безпосередньо самому хворому. В даному випадку може йти мова про медичну інформацію для хворого, а не про медичну таємницю.

А. Марущак виділяє термін «конфіденційна медична інформація», що передбачає відомості про стан здоров'я людини, історію її хвороби, про мету запропонованих досліджень і лікувальних заходів, прогноз можливого розвитку захворювання, які лікар зобов'язаний надати на вимогу пацієнта, членів його сім'ї або законних представників, за винятком випадків, коли така повна інформація може завдати шкоди здоров'ю пацієнта. Власником конфіденційної медичної інформації є пацієнт, який і приймає рішення про можливість її поширення будь-яким способом будь-яким особам [13, с. 25].

Медичну таємницю, таким чином, слід розглядати не як утаємничення медичної інформації від хворого, а як збереження в таємниці від інших осіб відомостей, які за правом належать пацієнтові, оскільки це таємниця пацієнта, яка охороняється лікарем.

Існують різні погляди на те, чи потрібно повідомляти всю інформацію пацієнту про його здоров'я. С. П. Боткін, Г. А. Захар'їн вважали за необхідне додержуватися медичної таємниці відносно хворого навіть за

АНОТАЦІЯ

У статті розкрито поняття та правова природа медичної таємниці, її відмежування від інших суміжних понять, що застосовуються в межах медико-правового регулювання. Розглянуто підходи щодо розуміння інформації, яка мається на увазі під терміном «медична таємниця».

умови, що це пов'язано з обманом. А відкрити хворому побоювання, що виникають у лікаря, – завжди помилка з боку останнього, а іноді і прямий злочин [10, с. 78]. На думку інших учених, пацієнту можна сказати «напівправду», тобто поінформувати про важкий стан здоров'я загалом, але не говорити про неминучий летальний кінець. Деякі учені вважають, що неповідомлення відомостей особі про стан її здоров'я або напівправдивої інформації тільки створює атмосферу недовіри до лікаря [3, с.169].

Висновки

Збереження медичної таємниці є складовою механізмом захисту прав людини. Тому важливо виділити теоретичні аспекти визначення інформації, що становить медичну таємницю, та інші суміжні поняття, для чіткого розмежування правового режиму певного виду інформації.

Отже, інститут медичної таємниці має вагоме медико-правове практичне значення. Знання медиками і юристами особливостей збереження медичної таємниці є вкрай важливими. Причинами порушення медичної таємниці, у першу чергу, є незнання законодавства й нерозуміння шкоди, якої можна завдати, порушуючи конфіденційність. Тому модифікація норм, що регулюють питання медичної таємниці, залишається актуальною.

Література

1. Шатковська І. В. Правове регулювання інституту лікарської таємниці (українська історія та міжнародний досвід) / І. В. Шатковська // Форум права. – 2009.- №3.- С. 669 – 676.
2. Гиппократ. Избранные книги / перевод с греческ. проф. В. И. Руднева. – М.: Сварог, 1994. – 736 с.
3. Коробцова Н.В. Деякі проблеми правової охорони медичної таємниці / Коробцова Н.В.,

SUMMARY

This article investigates the legal nature of medical secret, differentiation from other contiguous concepts, which are used in limits of medical and legal regulation. Various positions of understanding information that is under a term "medical secret" are investigated.

Печений О.П. // Медичне право України: проблеми становлення та розвитку. Матеріали I Всеукраїнської науково-практичної конференції 19–20.04.2007. – С. 165-172.

4. Акопов В. И. Медицинское право: книга для врачей, юристов и пациентов / - В. И. Акопов. – Москва: ИКЦ «МарТ», 2004. – 368 с.

5. Бедрин Л. М., Загрядская А. П., Ширинский П. П. Вопросы права и деонтологии в подготовке и воспитании врача: Учебн. пособие для студентов, субординаторов и интернов. – Ярославль, 1986. – 76 с.

6. Кириченко О.А. Энциклопедический словарь медицинских терминов: / Гл. ред. Б.В. Петровский – М., 1982. – 745 с.

7. Основи законодавства України про охорону здоров'я : Верховна Рада України; Закон від 19.11.1992 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – N 4. – 19 с.

8. Сенюта І. Я. Медичне право: право людини на охорону здоров'я: Монографія. – Львів: Астолябія, 2007. – 224 с.

9. Коробцова Н.В. Правове регулювання медичної таємниці /Н.В. Коробцова // Підприємство, господарство і право – 2005 №4 – С.65 – 78.

10. Стеценко С.Г. Медичне право України: Підручник / С.Г. Стеценко, В.Ю. Стеценко, І.Я. Сенюта; за заг. ред. д.ю.н., проф. - С.Г. Стеценка. – К.: Всеукраїнська асоціація видавництва «Правова єдність», 2008. – 507 с.

11. Майданик Р.А. Право на медичну таємницю: законодавство і практика його застосування / Р.А. Майданик // Юридичний вісник України – 2013. – №28. – С.132-144.

12. Михайлов С.В. Правова регламентація медичної таємниці таємниці. / С. В. Михайлов// Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ – 2012. – №3. – С. 218-226.

13. Марущак І.А. Лікарська таємниця і конфіденційна медична інформація : питання правового регулювання / А. І. Марущак //Управління закладом охорони здоров'я.- 2007 -№ 5. – С.24-29.